

زودآیند ویرایش نشده

Identifying The Conceptual Model of Sustainable Food Security with A Resistance Economy Approach in the Rural Community of Khuzestan Province: A Qualitative Approach

A. Ghasepipour¹, A. R. Ommani^{2*}, A. Noorollah Noorivandi³

Extended abstract

Introduction

The challenge that has threatened rural development in recent years is environmental unsustainability, drought, weak basic resources and rural social instability, migration, unemployment, economic problems, lack of inputs and market problems. Achieving sustainable rural development requires rapid movement from traditional livelihood patterns to sustainable livelihood patterns in rural society that are appropriate to the needs of today's society (Kamawi et al., 2018). It is a sustainable livelihood that can withstand pressures and shocks and maintain or strengthen its abilities and assets now and in the future, while not disturbing the basic natural resources (Berchoux et al., 2019). In developing countries, the livelihood of villagers is inadequate and they are vulnerable to many shocks and stresses (Angelsen et al., 2014; Fikir et al., 2016). In developing countries, rural livelihood is highly dependent on environmental resources (Su et al., 2019). The studies conducted in Dezful township in the field of rural livelihood and rural businesses to provide livelihood do not show a favorable situation. Forouzani & Mardani Najafabadi. (2021) in their research to evaluate the desirability of rural businesses in Dezful in providing livelihood from the dimensions of working space, having business resources and opportunities, sufficient income, credit and job position in society, knowledge and expertise professional, environmental hazards and participation in decision-making and organizations. They concluded that out of 37 businesses surveyed, 36 businesses had an almost unfavorable or completely unfavorable status. Considering that food security has an effective impact on sustainable livelihood, in the research of Isapareh (2015), it was concluded that more than 60% of households in rural areas of Dezful are in a state of food insecurity. Also, there has been a significant relationship between the average food insecurity based on the HFIAS index and the USDA index with the variables of household head's job, parents' education level, household income, household expenses, and the status of the respondents' residential home.

Materials and Methods

This research is applied research. It is a non-experimental and descriptive type of research. In conducting the research, the following steps were taken:

---

¹PhD Student, Department of Agricultural Extension and Education, Shoushtar Branch, Islamic Azad University, Shoushtar, Iran

²Associate Professor, Department of Agricultural Extension and Education, Shoushtar Branch, Islamic Azad University, Shoushtar, Iran. *Corresponding author e-mail: ar.ommani@iau.ac.ir, <https://orcid.org/0000-0003-1744-6968>

³Assistant Professor, Department of Agricultural Extension and Education, Shoushtar Branch, Islamic Azad University, Shoushtar, Iran. an.noorivandi@iau.ac.ir. <https://orcid.org/0000-0003-3268-7735>

- 1) Development of the theoretical framework of research and the challenges of sustainable rural livelihoods using theoretical foundations, review of articles, theses, existing documents and searching in various scientific internet sites.
- 2) Validating the theoretical framework of research and the challenges facing sustainable rural livelihoods by using interviews with experts, managers and senior experts of agricultural jihad and university professors and using their opinions to select the most important challenges in this field with the method exploratory.
- 3) Designing a paired comparison questionnaire, in which challenges are compared with each other based on sub-criteria.
- 4) Interviews with 8 experts, managers and senior experts of the agricultural jihad regarding the designed questions and the overview of the questionnaire.
- 5) Designing the final questionnaire as a data collection tool with the cooperation and guidance of the research team and its development based on the theoretical framework, goals and research questions and changing it until reaching the standard questionnaire approved by the panel of experts.
- 6) Field completion of the final questionnaires by key informants and experts who are aware of the sustainability of livelihood in rural areas of Dezful city, including: 8 university professors and 10 agricultural Jihad management experts of the city with at least 10 years of work experience and 12 people from the experts of the agricultural jihad organization had at least 10 years of work experience and were familiar with the situation in the region. The criterion for the number of people was the theoretical saturation of the data.

In this research, Expert Choice software was used to analyze and report the results and final findings. The analysis process in this research was a fuzzy hierarchical analysis process (FAHP).

Conclusions

In this research, the major challenges in the field of sustainable rural livelihood at the level of Dezful township were identified with exploratory qualitative methods and were prioritized through the hierarchical analysis method.

The first priority was the management and planning challenge. In order to reduce the mentioned challenge, some things were recommended, which are: management studies in the field of optimal land management in the region and design of suitable cultivation pattern, management and planning of sustainable research according to the conditions of the region and planning of educational and extension programs with sustainable content. And in accordance with the conditions of the region in order to improve sustainable livelihoods, planning regular educational, specialized and extension programs for farmers and experts, collaborative assessment of farmers' educational needs in the field of sustainability and cultural development necessary to use sustainable agricultural products.

The second priority was the financial and economic challenge, and the recommendations included: expanding insurance coverage of agricultural products, increasing facilitation support, reducing bureaucracies of facilities providing facilities, improving information and knowledge support.

The third priority was the infrastructure challenge. In order to reduce the mentioned challenge, some things were recommended that include creating suitable market infrastructure for products with a sustainable and organic approach, creating appropriate conversion and packaging industries to increase added value, creating the necessary educational infrastructure in villages to implement educational and

promotion programs and creating infrastructure. physical and equipment necessary for the development of sustainable agricultural products.

The most important application of the current research is to provide a suitable environment for the development of sustainable rural livelihoods in the study area by solving the identified challenges. Identifying strategies to overcome identified challenges is one of the most important directions for future research.

Keywords: Sustainable development, rural household, rural poverty, management challenge

شناسایی و اولویت‌بندی چالش‌های معیشت پایدار روستاییان

در شهرستان دزفول

علی قاسمی پور^۱، احمدرضا عمانی^{۲*}، آزاده نوراله نوری‌وندی^۳

چکیده

پایداری معیشت روستایی از ارکان توسعه پایدار روستایی است. توجه به چالش‌های پیش روی معیشت پایدار روستایی و تلاش برای مدیریت آنها مسیر توسعه پایدار را هموار می‌کند. هدف از انجام این تحقیق، شناسایی و اولویت‌بندی چالش‌های معیشت پایدار روستایی در شهرستان دزفول بود. این تحقیق از نظر هدف کاربردی و از نظر روش تحقیق توصیفی از نوع تحقیقات غیرتجربی می‌باشد. برای شناسایی چالش، معیارها و زیرمعیارها از تحلیل محتوایی و اکتشافی با استفاده از روش‌های کیفی مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و تکنیک طوفان اندیشه استفاده شد و در قالب سه مرحله کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی، مورد شناسایی قرار گرفت. در ادامه از فرآیند تحلیل سلسله مراتبی فازی با مقایسات زوجی برای اولویت‌بندی چالش‌ها با توجه به زیرمعیارها بهره گرفته شد. این چالش‌ها بر اساس اولویت‌بندی نهایی، به ترتیب عبارتند از: چالش مدیریتی و برنامه‌ریزی، چالش زیرساختی، چالش آموزشی و انسانی، چالش زیست‌محیطی و چالش قانون‌گذاری و سیاست‌گذاری. در انتها برای مدیریت چالش‌های شناسایی شده راهکارهای عملیاتی ارائه شد. نظیر مطالعات مدیریتی و اجرایی در زمینه مدیریت بهینه اراضی منطقه و طراحی الگوی کشت مناسب، مدیریت و برنامه‌ریزی تحقیقات پایدار متناسب با شرایط منطقه و برنامه‌ریزی برنامه‌های آموزشی و ترویجی با محتوای کشاورزی پایدار و متناسب با شرایط منطقه در راستای بهبود معیشت پایدار برای بهبود چالش مدیریتی و برنامه‌ریزی ارائه شد. با رفع چالش‌های شناسایی شده، فضای مناسبی برای توسعه معیشت پایدار روستایی در منطقه مورد مطالعه فراهم می‌شود.

کلمات کلیدی: توسعه پایدار، خانوار روستایی، فقر روستایی، چالش مدیریتی

^۱ دانشجوی دکتری، گروه ترویج و آموزش کشاورزی پایدار، واحد شوشتر، دانشگاه آزاد اسلامی، شوشتر، ایران

^۲ دانشیار، گروه ترویج و آموزش کشاورزی پایدار، واحد شوشتر، دانشگاه آزاد اسلامی، شوشتر، ایران،

*مسئول مکاتبات احمدرضا عمانی: ar.ommani@iau.ac.ir

^۳ استادیار، گروه ترویج و آموزش کشاورزی پایدار، واحد شوشتر، دانشگاه آزاد اسلامی، شوشتر، ایران

مقدمه:

از عوامل عمده فقر روستاییان می‌توان به عوامل اقتصادی، کشاورزی، شغلی، روابط اجتماعی و میزان مشارکت اقتصادی اشاره کرد. در میان کشاورزان، کاهش دارایی‌های خانوار نقش زیادی در افزایش احتمال فقیرشدن خانوار نسبت به سایر متغیرهای جمعیتی و جغرافیایی ایفا می‌کنند (Nourozi & Hayati, 2015). این مسأله معیشت خانوار روستایی را مورد تهدید قرار داده است. فقر شدید، به خطر افتادن معیشت روستاییان، ناتوانی اقتصاد روستاییان، کاهش رفاه و درآمد خانوار و مهاجرت نیروی کار به شهرها را به همراه داشته است (Motiei Langeroudi et al., 2019). بر اساس نظر بسیاری از محققان، دستیابی به معیشت پایدار یک موضوع قطعی نیست (Su et al., 2021) و راهبردهایی که با هدف بهبود معیشت پایدار روستایی انجام می‌شوند همیشه به دلیل ناپایداری منابع روستایی، محیط کشاورزی آسیب‌پذیر و نابرابری اجتماعی، محدود می‌شوند (You and Zhang, 2017). به همین دلیل در بسیاری از نقاط جهان به خصوص در کشورهای در حال توسعه معیشت پایدار کشاورزان و روستاییان هنوز محقق نشده است.

بررسی مطالعات انجام شده در کشورهای در حال توسعه نشان می‌دهد که برنامه‌های اقتصادی برای دستیابی به معیشت پایدار و مسائل اقتصادی در کاهش فقر و اقتصاد پایدار در مناطق روستایی ناکام مانده است (Su et al., 2021). بنابراین امروزه یکی از بزرگترین چالش‌های برنامه‌ریزی جوامع روستایی در حال توسعه، تأمین معیشت پایدار است. رویکردی که در دهه اخیر مورد توجه بیشتر قرار گرفته، که اولین بار توسط چمبرز در دهه ۱۹۸۰ ارائه شد و توسط کمسیون محیط‌زیست و توسعه بروتلند به رسمیت شناخته شده است (Sharifinia, 2021). حمایت از روستاییان فقیر نباید تنها راه اصلی کمک به آنها باشد به این معنی که سبک زندگی آنها باید تغییر کند. در این راستا، دارایی‌ها و سرمایه‌های روستایی می‌تواند پایه‌گذار اساسی برای دستیابی به اهداف معیشت پایدار روستایی باشد (Sajasi Gheydari et al., 2018).

چالشی که در سال‌های اخیر توسعه روستایی را با مخاطره مواجه کرده است مسأله ناپایداری زیست‌محیطی، خشکسالی، ضعف منابع پایه و بی‌ثباتی اجتماعی روستایی، مهاجرت، بیکاری، مشکلات اقتصادی، کمبود نهاده‌ها و مشکلات بازار بوده است. رسیدن به توسعه پایدار روستایی نیازمند حرکت سریع از الگوهای معیشتی سنتی به الگوهای معیشتی پایدار در جامعه روستایی است که متناسب با نیازهای جامعه امروزی باشند (Kamawi et al., 2018). معیشتی پایدار است که بتواند در برابر فشارها و شوک‌ها مقاومت کند و توانایی‌ها و دارایی‌های خود را هم اکنون و هم در آینده حفظ یا تقویت کند، درحالی‌که منابع طبیعی پایه را دچار مشکل نکند (Berchoux et al., 2019). در کشورهای در حال توسعه، معیشت روستاییان به طور نامناسبی است و در برابر

شوکه‌ها و استرس‌های متعدد آسیب‌پذیر هستند (Angelsen et al., 2014; Fikir et al., 2016). در کشورهای درحال توسعه معیشت روستایی وابستگی زیادی به منابع محیطی دارد (Su et al., 2019).

فقر روستایی یکی از مشکلات دوره کنونی در تمام کشورها بویژه کشورهای در حال توسعه به شمار می‌رود. از عوامل عمده فقر روستاییان می‌توان به عوامل اقتصادی، کشاورزی، شغلی، روابط اجتماعی و میزان مشارکت اقتصادی اشاره کرد. مادامی که زندگی خانوار روستایی با چالش فقر در پی نبود حداقل استانداردها برای زندگی مواجه شود، تمام ابعاد زندگی او تحت الشعاع قرار می‌گیرد. از این رو توجه به برقراری یک معاش پایدار در سطح خانوار روستایی باید در اولویت ویژه‌ای قرار گیرد. در جوامع روستایی ایران تحقیقات متعددی انجام شده است که نشان از وضعیت نامناسب پایداری معیشت روستاییان دارد. بادکو و همکاران (Badko et al., 2020) در تحقیق با عنوان سنجش پایداری معیشتی روستاهای مناطق کوهستانی با رویکرد معیشت پایدار در استان هرمزگان، بیان نمودند که وضعیت پایداری در معیشت کل، وضعیت نامناسبی دارد. این امر زمینه ناپایداری را در روستاهای منطقه فراهم نموده است. برای خروج ساکنین از چرخه فقر و آسیب‌پذیری و ایجاد پایداری در منطقه و توانمندسازی جامعه محلی، تنها نمی‌توان با توجه به یک بعد (بعد اقتصادی) از زندگی موفق بود و باید به دارایی و آسیب‌پذیری آنها از زوایای مختلف انسانی، مالی، فیزیکی، و زیست‌محیطی توجه نمود. چرا که در این توانمندسازی جامعه محلی در طرح توان افزایی فقط به بعد اقتصادی آن توجه شده است. محمدی مهر و همکاران (Mohammadimehr et al., 2022) در تحقیقی با عنوان ارزیابی سطوح معیشت پایدار جوامع روستایی کردستان نتیجه گرفتند که وضعیت سرمایه انسانی وضعیت مناسبی نیست. مطیعی لنگرودی و همکاران (Motiei Langeroudi et al., 2019) در تحقیقی با عنوان تحلیل سطوح پایداری معیشت روستاییان نتیجه گرفتند که وضعیت معیشتی ۶۳ درصد از سرپرست‌های خانوار روستاهای مورد مطالعه در سطح ناپایداری کامل معیشتی قرار دارند. ۳۰ درصد از آنها نیز وضعیت معیشتی آنها در سطح متوسط قرار دارد. نوروزی و حیاتی (Nourozi & Hayati, 2015) در تحقیق خود با عنوان سازه‌های مؤثر بر معیشت پایدار روستایی از دیدگاه کشاورزان استان کرمانشاه نتیجه گرفتند که وضعیت معیشت کشاورزان مورد مطالعه چندان مطلوبی نمی‌باشد و ۵۰ درصد افراد دارای معیشت ناپایدار و بسیار ناپایدار می‌باشند و در مقابل، تنها ۹ درصد از کشاورزان مورد مطالعه، وضعیت معیشتی خود را در شرایط پایدار و بسیار پایدار، قلمداد کرده‌اند.

بطور کلی نتایج پهنه‌بندی معیشت پایدار و پایداری کشاورزی در ایران نشان داد که در مجموع کشور از این نظر در وضعیت ناپایدار یا با پایداری ضعیف قرار دارد. زیرا از ۳۰ استان

کشور تنها ۵ استان دارای پایداری متوسط و بالا بوده و بقیه استان‌های کشور یا ناپایدار بوده و با از پایداری پایین برخوردار می‌باشند. دلیل این ناپایداری را می‌توان در جنبه‌های مختلف مدیریت تولید و مصرف محصولات کشاورزی یافت. بعنوان مثال تخریب و تبدیل اراضی کشاورزی به فعالیت‌های شهری و صنعتی، تخریب اراضی کشاورزی با اعمال روش‌های غلط آبیاری و خاکورزی، فرسایش ژنتیکی گونه‌های گیاهی بومی ایران، کاربرد غلط و مفرط نهاده‌های شیمیایی، کاهش حاصلخیزی و باروری اراضی، الگوهای کشت نامناسب، عدم توجه کافی به عمران و رفاه روستایی، عدم اطلاع رسانی به کشاورزان در زمینه کشاورزی پایدار و ارگانیک و غیره در ناپایداری معیشت روستایی ایران نقش اساسی دارد (Koocheki et al., 2014).

با وجود این که در اکثر برنامه‌های پنج ساله کشور ایران بعد از انقلاب، به توسعه پایدار روستایی و کشاورزی به عنوان مؤلفه حیاتی در توسعه پایدار کشور توجه شده است، ولی بررسی معیارها و ابعاد و سازه‌های توسعه پایدار در بخش روستایی کشور نشان می‌دهد که ایران نتوانسته جایگاه واقعی خود را در این زمینه به دست آورد و لازم است تا با اتخاذ الگوی مناسب نسبت به توسعه پایدار اقدام نماید (Vahdati & Sarikhani, 2020).

دربان آستانه و همکاران (Darban Astane et al., 2018) بیان نمودند که رهیافت معیشت پایدار در طول سال‌های گذشته، یکی از بهترین راهبردها برای پرداختن به مسائل فقر و توانمندسازی فقرا بوده است و یکی از رویکردهای تحلیلی جدید در زمینه توسعه روستایی است. نتایج تحقیق آنها نشان داد که وضعیت معیشت پایدار خانوارهای روستایی مورد مطالعه مطلوب نبوده و عامل ساختارها و فرایندها مهم‌ترین عامل مؤثر در پایداری معیشت خانوارهای روستایی است.

بخش روستایی و کشاورزی استان خوزستان با چالش‌ها و مسائل ناپایداری متعددی روبرو می‌باشد. از مهمترین مشکلاتی که ناپایداری معیشتی را ایجاد کرده است می‌توان به نرخ بالای بیکاری، بیسوادی یا تحصیلات ابتدایی بیش از نیمی از شاغلین بخش کشاورزی، استفاده بیش از حد نهاده‌های بیرونی، راندمان پایین مکانیزاسیون، بالا بودن سطح ضایعات، کم توجهی به تنظیم بازار محصولات کشاورزی، کمبود اعتبارات و تسهیلات پرداختی، فراهم نبودن زمینه‌های لازم برای جذب سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی در بخش کشاورزی و صنایع تبدیلی و تکمیلی، ضعف مهارت‌های فنی و حرفه‌ای در نیروهای شاغل در بخش، مهاجرت جوانان روستایی

به شهرها، آلودگی شدید محیط‌زیست استان، پایین بودن سلامت محیط زیست، پایین بودن متوسط درآمد روستاییان اشاره نمود. در نتیجه استان با مسائل متعدد اقتصادی و اجتماعی درگیر است و به یکی از بحرانی‌ترین مناطق کشور از بابت پایداری معیشتی تبدیل شده است

(Moridosadat & Roknoddin Eftekhari, 2018a). فرسایش خاک در استان خوزستان در حد پرخطر می‌باشد و این استان از بعد فرسایش خاک مقام اول در کشور را دارا است. به طور متوسط، سالانه از هر هکتار زمین، حدود ۱۸ تن فرسایش خاک ثبت می‌شود (Khaeiz, 2018). بر اساس تحقیق مریدالسادات و رکن‌الدین افتخاری (Moridosadat & Roknoddin Eftekhari, 2018b) مشخص شد که استان خوزستان به لحاظ وضعیت پایداری در بخش کشاورزی و معیشت روستایی، در پایینترین سطح که مبین غیرقابل قبول بودن وضعیت موجود در منطقه مورد مطالعه می‌باشد، قرار گرفته است. بر این اساس باید تأکید نمود که بخش روستایی استان خوزستان، در حال حاضر در وضعیت نامساعدی به لحاظ پایداری قرار گرفته است. بر این اساس، تمرکز بر پایداری معیشتی از ابعاد اجتماعی، اقتصادی، محیطی و نهادی در این استان از اهمیت بسیار زیادی برخوردار می‌باشد.

مطالعات انجام شده در شهرستان دزفول در زمینه معیشت روستایی و کسب و کارهای روستایی برای تأمین معیشت، وضعیت مطلوبی را نشان نمی‌دهد. فروزانی و مردانی (Forouzani & Mardani Najafabadi, 2021) در تحقیق خود به ارزیابی وضعیت مطلوبیت کسب و کارهای روستایی در شهرستان دزفول در تأمین معیشت از ابعاد محیط و فضای محل کار، برخورداری از منابع و امکانات کسب و کار، درآمد کافی، اعتبار و موقعیت شغل در جامعه، دانش و تخصص حرفه‌ای، مخاطرات زیست محیطی و مشارکت در تصمیم‌گیری و تشکلهای پرداختند. به این نتیجه رسیدند که از ۳۷ کسب و کار مورد بررسی، ۳۶ کسب و کار دارای وضعیت تقریباً نامطلوب یا نامطلوب کامل بودند. با توجه به اینکه امنیت غذایی در معیشت پایدار دارای نقش مؤثری است در تحقیق عیسی‌پره (Isapareh, 2015) نتیجه گرفته شد که بیش از ۶۰ درصد از خانوار نواحی روستایی دزفول در وضعیت ناامنی غذایی قرار دارند؛ و همچنین بین میانگین ناامنی غذایی بر اساس شاخص (HFIA) و شاخص (USDA) با متغیرهای شغل سرپرست خانوار، سطح تحصیلات والدین، درآمد خانوار، هزینه خانوار و وضعیت منزل مسکونی پاسخگویان رابطه‌ی معنی‌داری وجود داشته است.

با توجه به تحلیل محتوایی انجام شده در خصوص مؤلفه‌ها و ابعاد معیشت پایدار روستایی و چالش‌های معیشت پایدار روستایی در خصوص موارد مذکور در چارچوب نظری تحقیق، جمع‌بندی حاصل گردید که در قالب دسته‌بندی در جدول ۱ ارائه شد.

جدول ۱. تحلیل محتوایی انجام شده در خصوص مؤلفه‌ها و ابعاد معیشت پایدار روستایی و

چالش‌های معیشت پایدار روستایی

موضوع تحقیق	نتیجه	محققین
مؤلفه‌ها و	ابعاد فرهنگی و اجتماعی، اقتصادی، محیطی	Lan et al., (2021) Serrat (2017)

موضوع تحقیق	نتیجه	محققین
ابعاد معیشت پایدار روستایی	کالبدی، نهادی	DFID¹ (1999)
	انسانی، اجتماعی، فیزیکی، طبیعی و مالی	Mohammadi et al., (2021, 2017)
	مالی، طبیعی، اجتماعی، فیزیکی و انسانی	Veisi & Nikkhah (2019)
	اقتصادی، اجتماعی، فیزیکی، انسانی و محیطی	Izadi & Yaghoubi Farani (2017)
چالش‌های معیشت پایدار روستایی	نبود فرصت‌های شغلی متنوع، عدم توجه به صنعتی‌سازی روستاها، بهداشت و سلامت، تکانه‌های اقتصادی، ضعف در اثربخشی امور دولتی، ضعف امنیت غذایی و زیست‌محیطی	Miani & Karami Dehkordi (2021)
	مدیریتی، اقتصادی، اجتماعی، زیرساختی و نهادی و محیطی	Javan et al., (2018) Habibi & Salehi (2023)
	محدودیت منابع آب، نبود اشتغال، درآمد پایین و ویژگی‌های شخصیتی، کمبود امکانات زیرساختی	Asghari Lafmejani & Eizadi (2017) Nasrnia & Ashktorab (2021) Montazeri et al., (2021)
	برنامه‌ریزی و مدیریت ضعیف دولتی، فقدان ساختاری مناسب برای مدیریت توسعه روستایی، عدم توجه به دانش بومی، عدم توجه به مشارکت‌های مردمی و سرمایه اجتماعی، عدم ارتقای بهره‌وری از منابع پایه‌ای	Feali et al (2015)
	نرخ بالای بیکاری، بیسوادی یا تحصیلات ابتدایی، استفاده بیش از حد نهاده‌های بیرونی، ضایعات بالا، کمبود اعتبارات، جذب کم سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی، ضعف مهارت‌های فنی و حرفه‌ای در نیروهای شاغل در بخش، پایین بودن سلامت محیط زیست، پایین بودن متوسط درآمد	Moridosadat & Roknoddin Eftekhari (2018a)

1. Department for International Development (DFID)

موضوع تحقیق	نتیجه	محققین
	ناپایداری زیست‌محیطی، خشکسالی، ضعف منابع پایه، بی‌ثباتی اجتماعی روستایی، مهاجرت، بیکاری، مشکلات اقتصادی، کمبود نهاده‌ها و مشکلات بازار، ناکارآمدی مدیریتی و ضعف فنی و سازمانی	Kamawi et al., (2018)

روش‌شناسی تحقیق

این تحقیق از نظر هدف کاربردی و از نظر روش تحقیق توصیفی از نوع تحقیقات غیرتجربی می‌باشد. در انجام تحقیق مراحل زیر طی شده است:

تدوین چارچوب نظری تحقیق و چالش‌های پیش‌روی معیشت پایدار روستایی با استفاده از مبانی نظری، بررسی مقالات، پایان نامه‌ها، اسناد موجود و جستجو در سایت‌های علمی مختلف اینترنتی.

اعتبارسنجی چارچوب نظری تحقیق و چالش‌های پیش‌روی معیشت پایدار روستایی با استفاده از مصاحبه با کارشناسان، مدیران و کارشناسان ارشد جهاد کشاورزی و اساتید دانشگاه و استفاده از نظرات آنان برای انتخاب مهم‌ترین چالش‌های موجود در این زمینه با روش اکتشافی. بدین منظور ابتدا چالش‌های شناسایی شده به کارشناسان معرفی شد و سپس چالش‌های اصلی از طریق تکنیک طوفان فکری به صورت اکتشافی در محیط و از طریق سه مرحله کدگذاری شناسایی شدند.

طراحی پرسشنامه مقایسه زوجی، که در آن چالش‌ها بر اساس زیرمعیارها با یکدیگر مقایسه می‌شوند.

مصاحبه با ۸ نفر از کارشناسان، مدیران و کارشناسان ارشد جهاد کشاورزی در خصوص سوالات طراحی شده و نمای کلی پرسشنامه.

طراحی پرسشنامه نهایی به عنوان ابزار جمع‌آوری داده‌ها با همکاری و راهنمایی تیم تحقیقاتی و تدوین آن بر اساس چارچوب نظری، اهداف و سوالات تحقیق و تغییر آن تا دستیابی به پرسشنامه استاندارد مورد تایید پانل متخصصان.

تکمیل میدانی پرسشنامه‌های نهایی توسط افراد مطلع کلیدی و خبرگان آگاه از وضعیت پایداری معیشت در مناطق روستایی شهرستان دزفول شامل: ۸ نفر از اساتید دانشگاه و ۱۰ نفر از کارشناسان مدیریت جهاد کشاورزی شهرستان با حداقل ۱۰ سال سابقه کاری و ۱۲ نفر از کارشناسان سازمان جهاد کشاورزی با حداقل ۱۰ سال سابقه کاری و آشنا با وضعیت منطقه، بود.

لذا، نمونه مورد مطالعه در این بخش شامل صاحب نظرانی بوده است که در ارتباط با موضوع معیشت پایدار دارای سابقه علمی، تألیفات مرتبط بودند و یا خبرگانی که در ارتباط با موضوع تحقیق دارای سابقه مدیریتی و اجرایی بودند. ملاک تعداد افراد اشباع نظری داده‌ها بود. در این تحقیق برای شناسایی چالش‌های موجود معیشت پایدار روستاییان شهرستان دزفول از نرم افزار MAXqda و برای اولویت‌بندی، تحلیل و گزارش نتایج و یافته‌های نهایی از نرم افزار Expert Choice نسخه ۱۲ استفاده شد.

فرآیند تحلیل در این پژوهش یک فرآیند تحلیل سلسله مراتبی فازی (FAHP) بود. اثر ترکیبی نظریه مجموعه‌های فازی و فرآیند سلسله مراتب تحلیلی، فرآیند تحلیل سلسله مراتبی فازی (Fuzzy AHP) را به عنوان یک روش قدرتمندتر برای تصمیم‌گیری چند معیاره (MCDM) ارائه می‌دهد. از این رو، می‌توان نتیجه گرفت که AHP فازی کاربرد بیشتری نسبت به AHP معمولی دارد. AHP فازی می‌تواند مسائل استدلال فضایی را در تعدادی از زمینه‌های مختلف حل و پشتیبانی کند.

روش AHP فازی شامل مراحل زیر است:

ابتدا بر اساس رابطه زیر مقادیر S_i را برای هر سطر ماتریس مقایسه زوجی فازی بدست آورده می‌شود. S ها اعداد فازی مثلثی هستند که از رابطه زیر محاسبه می‌شوند:

$$S_i = \sum_{j=1}^m M_{gi}^j \text{ and } [\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m M_{gi}^i]^{-1} \quad (1)$$

که در آن g_i مجموعه هدف است، و M_{gi} اعداد فازی مثلثی هستند. سپس بر اساس رابطه (۲) میزان بزرگی (درجه ارجحیت) هر S_i بر S_k به دست می‌آید.

$$V(S_i \geq S_k) = \begin{cases} 1 & m_i \geq m_k \\ 0 & l_k \geq u_i \\ \frac{l_k - u_i}{(m_i - u_i) - (m_k - l_k)} & \text{otherwise} \end{cases} \quad (2)$$

در مرحله بعد نیز با استفاده از رابطه (۳) وزن‌های خام محاسبه می‌شوند که با تقسیم هر وزن خام بر مجموع اوزان خام، وزن نرمال حاصل می‌گردد.

$$\begin{aligned} V(S \geq S_1, S_2, \dots, S_k) &= V[(S \geq S_1) \wedge (S \geq S_2) \wedge \dots \wedge (S \geq S_k)] = \min V(S \geq S_i), i = 1, 2, \dots, k \\ d'(A_i) &= \min V(S_i \geq S_k) \text{ for } k = 1, 2, \dots, n; k \neq i. \\ W' &= (d'(A_1), d'(A_2), \dots, d'(A_n))^T \\ W &= (d(A_1), d(A_2), \dots, d(A_n))^T \end{aligned} \quad (3)$$

نتایج و بحث

با بررسی تحقیقات انجام شده در حوزه چالش‌های موجود بر سر راه معیشت پایدار روستاییان شهرستان دزفول از ابعاد مختلف و تحلیل محتوایی در منابع مکتوب و سایت‌های اینترنتی در

خصوص موضوع مورد نظر، این چالش‌ها جمع‌آوری شد. سپس از طریق مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و جلسات طوفان اندیشه، نسبت به شناسایی چالش‌های موجود بر سر راه معیشت پایدار روستاییان شهرستان دزفول از ابعاد مختلف متناسب با شرایط منطقه مورد نظر اقدام گردید. به این منظور مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با ۳۰ کارشناس خبره، و برگزاری رویدادهای گروه کانونی، اجرا گردید. این اقدام در قالب ۳ مرحله کدگذاری باز، کد گذاری محوری و کدگذاری انتخابی با استفاده از نرم‌افزار MAXqda نسخه ۱۲، چالش‌های موجود بر سر راه معیشت پایدار روستاییان شهرستان دزفول، شناسایی شد. ابتدا واحدهای معنایی بدست آمده از مصاحبه‌های چهره به چهره و طوفان اندیشه پس از ویرایش‌های نگارشی وارد نرم افزار شد و سپس به ترتیب سه نوع کدگذاری مذکور پیاده‌سازی شد.

کدگذاری باز:

در این گام از کدگذاری با انجام تحلیل محتوا و مطالعه دقیق و خط به خط اطلاعات به دست آمده، اقدام به تدوین و تنظیم مفاهیم شد. در گام اول داده‌های حاصل از مصاحبه مورد بررسی قرار گرفت و پاسخ‌ها به سؤال‌های نیمه‌ساختاریافته در طی مصاحبه تبدیل گردید. مباحث کلیدی مطرح شده به صورت جملات جداگانه به دست آمد. نتایج حاصل از مصاحبه نیمه ساختاریافته و طوفان اندیشه، در مجموع در قالب ۵۹ مفهوم شناسایی و استخراج شد. ابتدا جملات اصلی تحت عنوان مفاهیم از نقل قول‌های مستقیم استخراج شدند که حداقل دارای ۵ بار تکرار بودند و هر کدام کدهای با علامت MP-CHA داده شد. نتایج حاصل از کد گذاری‌های باز در قالب جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲. مفهوم‌سازی داده‌های حاصل از پاسخ پاسخگویان برای چالش‌ها (کدگذاری باز)

کد	مفاهیم (کدهای اولیه)
MP-CHA1	ضعف در شبکه‌سازی و اینترنت جهت بازاریابی
MP-CHA2	ضعف در امکانات رفاهی و درمانی و فراغتی
MP-CHA3	نامناسب بودن جاده و راه‌های ارتباطی و دسترسی
MP-CHA4	عدم وجود کانال‌های آبرسانی مناسب
MP-CHA5	کمبود یا فقدان سردخانه و انبار
MP-CHA6	کمبود یا نبود صنایع تبدیلی و تکمیلی محصولات باغی و دامی
MP-CHA7	عدم ثبات قیمت محصولات در بازار
MP-CHA8	خشکسالی و کاهش بارندگی در سال‌های اخیر
MP-CHA9	کمبود ادوات کاشت، داشت و برداشت محصول
MP-HA10	فقدان زیرساخت‌های سرمایه گذاری
MP-CHA11	کمبود کودهای مورد نیاز در زمان کاشت و داشت

کد	مفاهیم (کدهای اولیه)
MP-CHA12	نبود آموزش ترویجی و فنی و حرفه‌ای مناسب
MP-CHA13	تغییر کاربری اراضی کشاورزی
MP-CHA14	افزایش قیمت زمینهای کشاورزی و بالا رفتن اجاره آن
MP-CHA15	عدم وجود رسانه‌های اطلاع رسانی در زمینه بازار
MP-CHA16	عدم برنامه‌ریزی در تنظیم بازار
MP-CHA17	عدم راهبرد مشخص در توسعه بخش کشاورزی
MP-CHA18	کاربرد اقدامات و برنامه‌های سلیقه‌ای
MP-CHA19	صدور قیمت‌گذاری دستوری
MP-CHA20	جایگزینی روابط به جای ضوابط در مدیریت روستایی و کشاورزی
MP-CHA21	نبود آمار دقیق و آمارسازی فراوان
MP-CHA22	نبود برنامه مطلوب برای صادرات محصولات کشاورزی
MP-CHA23	وجود مدیران غیر بومی و ناآشنا با آداب و سنن
MP-CHA24	عدم بکارگیری افراد خیره کشاورزی در تصمیمات
MP-CHA25	کم توجهی به اشتغالی و توسعه اشتغال جوانان
MP-CHA26	کمبود اعتبارات و سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی شهرستان
MP-CHA27	وام با نرخ بالای سود بانکی
MP-CHA28	کاهش تنوع تولید و درآمد کشاورزی
MP-CHA29	خرد شدن اراضی کشاورزی و کاهش سوددهی
MP-CHA30	قیمت بالای اجاره زمین
MP-CHA31	نوسانات ارز و تاثیر آن بر هزینه‌ها در کشاورزی
MP-CHA32	وجود دلال‌ها و واسطه‌گری و خرید محصولات پیش از تولید
MP-CHA33	عدم اعلام به موقع قیمت تضمینی محصولات کشاورزی
MP-CHA34	نبود الگوی کشت مناسب محصولات کشاورزی
MP-CHA35	عدم بکارگیری قوانین در زمینه کشاورزی پایدار و محیط زیست
MP-CHA36	عدم کاربرد قوانین در زمینه حمایت از مناطق روستایی
MP-CHA37	تصمیم‌گیری آنی و سلیقه‌ای بدون توجه به قوانین
MP-CHA38	عدم اجرای قانون حمایت از توسعه و ایجاد اشتغال پایدار در مناطق روستایی
MP-CHA39	اجرا نشدن قانون موجود در بحث جلوگیری از تغییر کاربری
MP-CHA40	عدم اعتماد سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی به دلیل عدم ثبات
MP-CHA41	کمبود نیروی انسانی ماهر و متخصص

کد	مفاهیم (کدهای اولیه)
MP-CHA42	عدم استفاده از نیرو های خیره در بخش کشاورزی
MP-CHA43	تبدیل روستا به شهر و رفاه طلبی
MP-CHA44	عدم علاقه نسل های بعدی به کشاورزی در روستا
MP-CHA45	خرد شدن اراضی و تغییر کاربری که باعث مهاجرت به شهر می شود
MP-CHA46	عدم انتقال مهارت و آموزش به نسل های بعدی
MP-CHA47	تخریب درختان و جنگل ها
MP-CHA48	کاهش منابع آب
MP-CHA49	گسترش زباله ها و پسماند
MP-CHA50	افزایش فرسایش خاک
MP-CHA51	استفاده بی رویه از کود و سموم شیمیایی
MP-CHA52	آلودگی هوا و تغییر اقلیم
MP-CHA53	خشک سالی طولانی
MP-CHA54	عدم مدیریت در زمینه استفاده از مراتع
MP-CHA55	عدم برگزاری دوره های آموزشی و ترویجی متناسب با نیاز کشاورزان
MP-CHA56	عدم نیاز سنجی با روش های مشارکتی
MP-CHA57	عدم برگزاری دوره های آموزشی در زمان و مکان مناسب
MP-CHA58	عدم استفاده از مربیان متخصص و کاربرد
MP-CHA59	عدم استفاده از آموزشگران آگاه به فرهنگ و آداب و رسوم بهره برداران

مأخذ: یافته های پژوهش

کدگذاری محوری

در این مرحله تعداد تکرار مفاهیم مشخص شده و زیر مقولات استخراج شد. بر اساس نتایج حاصل از کدگذاری محوری مهمترین چالش های موجود بر سر راه معیشت پایدار روستاییان شهرستان دزفول در جدول ۳ در ۸ زیر مقوله در قالب ۵۹ شرح اجمالی و با ۴۵۲ تکرار بیان شد.

کدگذاری انتخابی:

در این مرحله از تحقیق، ارتباط به دست آمده در کدگذاری باز و خرده مقوله های حاصل از کدگذاری محوری با مقوله اصلی بر اساس شاخص میزان تکرار به صورت نمودار مشخص شد. شکل ۱ بیانگر آن است که چالش های معیشت پایدار روستایی در شهرستان دزفول به شرح زیر است:

چالش‌های زیرساختی
 چالش‌های برنامه‌ریزی و مدیریت
 چالش‌های مالی و اقتصادی
 چالش‌های زیست‌محیطی
 چالش‌های انسانی
 چالش‌های آموزشی
 چالش‌های قانونی و سیاست‌گذاری

جدول ۳. کدگذاری محوری چالش‌های معیشت پایدار روستاییان شهرستان دزفول

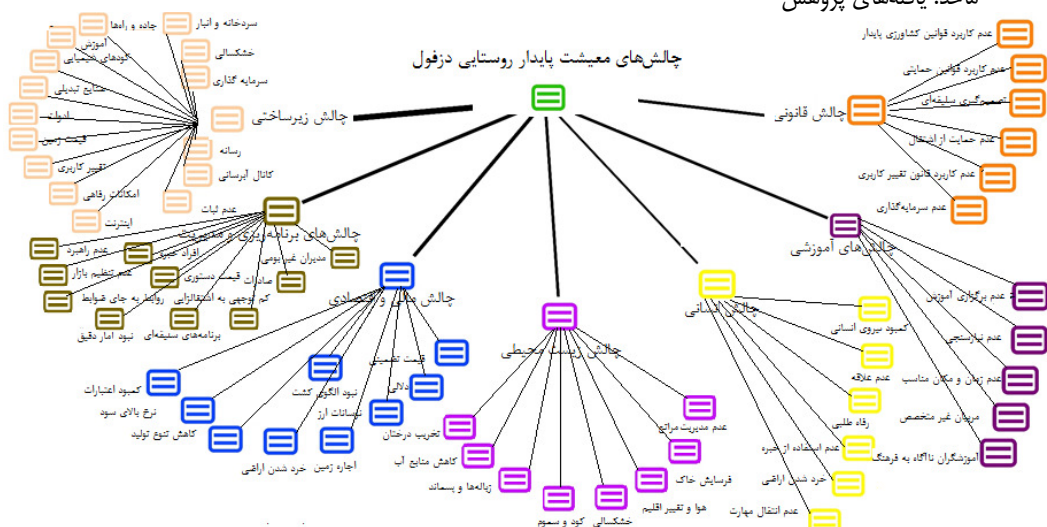
تکرار	مفاهیم اولیه یا شرح اجمالی با حداقل ۵ تکرار	زیر مقولات	مقوله	
۸	ضعف در شبکه‌سازی و اینترنت جهت بازاریابی	چالش‌های زیرساختی	چالش‌های معیشت پایدار روستاییان	
۹	ضعف در امکانات رفاهی و درمانی و فراغتی			
۱۳	نامناسب بودن جاده و راه‌های ارتباطی و دسترسی			
۷	عدم وجود کانال‌های آبرسانی مناسب			
۸	کمبود یا فقدان سردخانه و انبار			
۱۱	کمبود یا نبود صنایع تبدیلی و تکمیلی محصولات باغی و دامی			
۶	عدم ثبات قیمت محصولات در بازار			
۷	خشکسالی و کاهش بارندگی در سال‌های اخیر			
۹	کمبود ادوات کاشت، داشت و برداشت محصول			
۷	فقدان زیرساخت‌های سرمایه‌گذاری			
۱۱	کمبود کودهای مورد نیاز در زمان کاشت و داشت			
۱۲	نبود آموزش ترویجی و فنی و حرفه‌ای مناسب			
۱۰	تغییر کاربری اراضی کشاورزی			
۹	افزایش قیمت زمینهای کشاورزی و بالا رفتن اجاره آن			
۷	عدم وجود رسانه‌های اطلاع‌رسانی در زمینه بازار			
۱۱	عدم برنامه‌ریزی در تنظیم بازار			چالش‌های برنامه‌ریزی و مدیریت
۱۲	عدم راهبرد مشخص در توسعه بخش کشاورزی			
۱۰	کاربرد اقدامات و برنامه‌های سلیقه‌ای			
۶	صدور قیمت‌گذاری دستوری			
۱۱	جایگزینی روابط به جای ضوابط در مدیریت روستایی و کشاورزی			
۹	نبود آمار دقیق و آمارسازی فراوان			
۸	نبود برنامه مطلوب برای صادرات محصولات کشاورزی			
۷	وجود مدیران غیر بومی و ناآشنا با آداب و سنن			

مقوله	زیر مقولات	مفاهیم اولیه یا شرح اجمالی با حداقل ۵ تکرار	تکرار
چالش‌های مالی و اقتصادی		عدم بکارگیری افراد خبره کشاورزی در تصمیمات	۶
		کم توجهی به اشتغالزایی و توسعه اشتغال جوانان	۹
		کمبود اعتبارات و سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی شهرستان	۸
		وام با نرخ بالای سود بانکی	۷
		کاهش تنوع تولید و درآمد کشاورزی	۱۱
		خرد شدن اراضی کشاورزی و کاهش سوددهی	۷
		قیمت بالای اجاره زمین	۶
		نوسانات ارز و تاثیر آن بر هزینه‌ها در کشاورزی	۶
		وجود دلال‌ها و واسطه‌گری و خرید محصولات پیش از تولید	۱۱
		عدم اعلام به موقع قیمت تضمینی محصولات کشاورزی	۱۲
		نبود الگوی کشت مناسب محصولات کشاورزی	۱۰
		چالش‌های قانونی و سیاستگذاری	
عدم کاربرد قوانین در زمینه حمایت از مناطق روستایی	۶		
تصمیم‌گیری آنی و سلیقه‌ای بدون توجه به قوانین	۵		
عدم اجرای قانون حمایت از توسعه و ایجاد اشتغال پایدار در روستا	۶		
اجرا نشدن قانون موجود در بحث جلوگیری از تغییر کاربری	۷		
عدم اعتماد سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی به دلیل عدم ثبات	۶		
چالش‌های انسانی		کمبود نیروی انسانی ماهر و متخصص	۷
		عدم استفاده از نیروهای خبره در بخش کشاورزی	۸
		تبدیل روستا به شهر و رفاه طلبی	۶
		عدم علاقه نسل‌های بعدی به کشاورزی در روستا	۹
		خرد شدن اراضی و تغییر کاربری که باعث مهاجرت به شهر می‌شود	۷
		عدم انتقال مهارت و آموزش به نسل‌های بعدی	۱۰
چالش‌های زیست‌محیطی		تخریب درختان و جنگل‌ها	۸
		کاهش منابع آب	۷
		گسترش زباله‌ها و پسماند	۱۰
		افزایش فرسایش خاک	۸
		استفاده بی‌رویه از کود و سموم شیمیایی	۷
		آلودگی هوا و تغییر اقلیم	۸
		خشک‌سالی طولانی	۹
		عدم مدیریت در زمینه استفاده از مراتع	۹
		عدم برگزاری دوره‌های آموزشی و ترویجی متناسب با نیاز	۷

مقاله	زیر مقولات	مفاهیم اولیه یا شرح اجمالی با حداقل ۵ تکرار	تکرار
		کشاورزان	
۸		عدم نیازسنجی با روش‌های مشارکتی	
۷		عدم برگزاری دوره‌های آموزشی در زمان و مکان مناسب	
۹		عدم استفاده از مربیان متخصص و کاربرد	
۱۰		عدم استفاده از آموزشگران آگاه به آداب و رسوم بهره‌برداران	

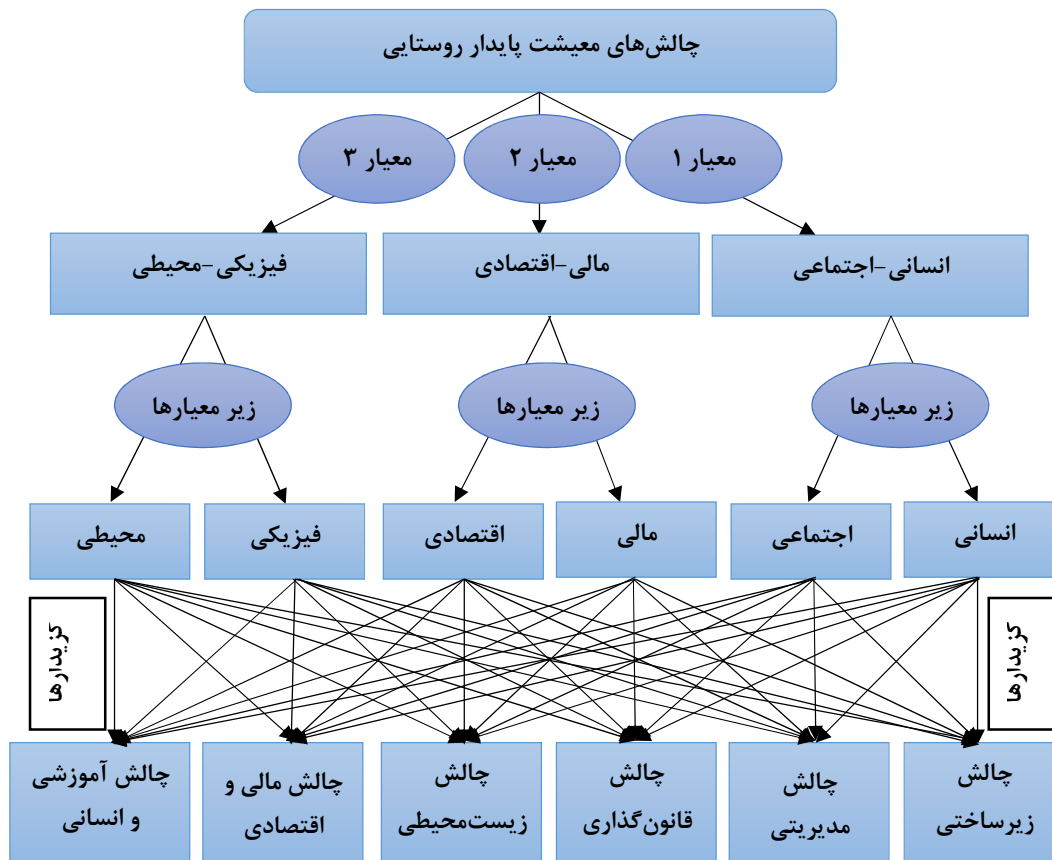
مأخذ: یافته‌های پژوهش

شکل ۱. کدگذاری انتخابی چالش‌های معیشت پایدار روستایی شهرستان دزفول در نرم افزار مکس کیودا ، مأخذ: یافته‌های پژوهش

تدوین مدل مفهومی تحقیق:

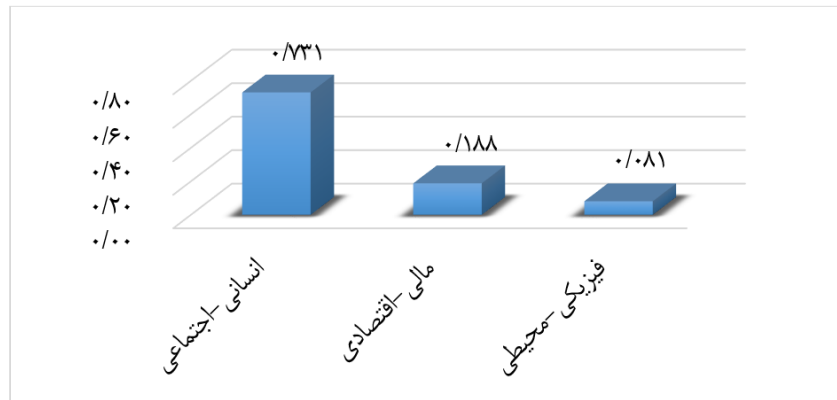
با توجه به چارچوب نظری تحقیق و مصاحبه با کارشناسان و اساتید دانشگاه که در خصوص مؤلفه‌ها و ابعاد معیشت پایدار روستایی و چالش‌های موجود در شهرستان مورد مطالعه آشنایی داشتند، چارچوب مفهومی تحقیق تدوین شد. بر اساس گام‌های اول و دوم روش تحقیق، مهمترین چالش‌ها و معیارها به روش تحلیل محتوی و طوفان اندیشه شناسایی شد. سپس بر اساس مرحله سوم روش تحقیق، مقایسه زوجی طراحی شد که در شکل ۲ ارائه شده است. سپس

شکل ۲. چارچوب مفهومی تحقیق

فرآیند تحلیل سلسله مراتبی فازی:

- وزن هر یک از معیارها پس از انجام مقایسه‌های زوجی در تحلیل سلسله مراتبی فازی محاسبه و به ترتیب زیر تعیین شد (نمودار ۱):
۱. معیار انسانی-اجتماعی با وزن $0/731$
  ۲. معیار مالی-اقتصادی با وزن $0/188$
  ۳. معیار فیزیکی-محیطی با وزن $0/081$
- نرخ ناسازگاری = $0/06$

نمودار ۱. وزن معیارها پس از مقایسه های زوجی

پس از مقایسه زوجی چالش‌های معیشت پایدار روستایی بر اساس زیرمعیارها، کلیه نتایج تلفیق شد و وزن نهایی و اولویت‌بندی چالش‌ها انجام شد. نمودار ۲ وزن و اولویت‌بندی نهایی چالش‌ها را نشان می‌دهد. این چالش‌ها بر اساس اولویت‌بندی نهایی عبارتند از:

چالش مدیریتی و برنامه‌ریزی با وزن ۰/۳۵۳ در اولویت اول قرار گرفت. نتایج تحقیقات جوان و همکاران (Javan et al., 2018)، حبیبی و صالحی (Habibi & Salehi., 2023)، فعلی و همکاران (Feali et al., 2015) و Kamawi et al., (2018) در این راستا می‌باشد.

چالش مالی و اقتصادی با وزن ۰/۲۶۲ در اولویت دوم قرار گرفت. نتایج تحقیقات میانی و کرمی دهکردی (Miani & Karami Dehkordi, 2021) و مریدالسادات و رکن‌الدین افتخاری (Moridosadat & Roknoddin Eftekhari, 2018a) با این نتیجه همخوانی دارد.

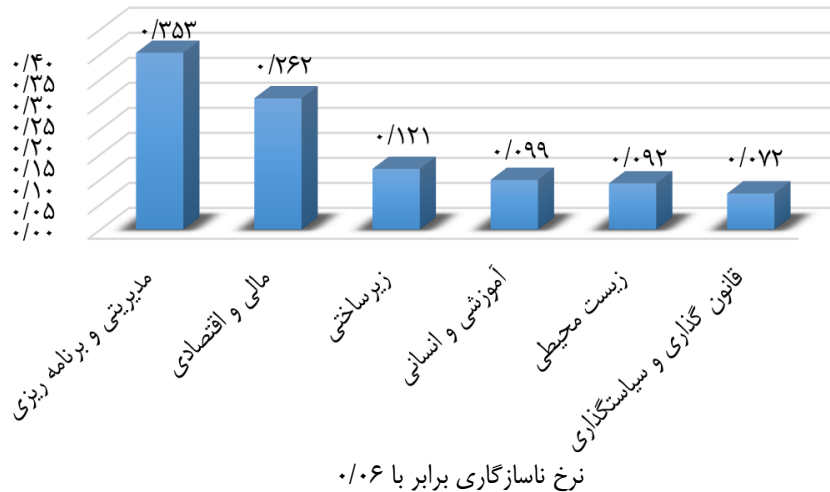
چالش زیرساختی با وزن ۰/۱۲۱ در اولویت سوم قرار گرفت. نتایج تحقیقات جوان و همکاران (Javan et al., 2018)، حبیبی و صالحی (Habibi & Salehi., 2023) و Nasrnia and Ashktorab, (2021) در این راستا می‌باشد.

چالش آموزشی و انسانی با وزن ۰/۰۹۹ در اولویت چهارم قرار گرفت. نتایج به دست آمده در تحقیقات مریدالسادات و رکن‌الدین افتخاری (Moridosadat & Roknoddin Eftekhari, 2018a) و

Kamawi et al., (2018) تأیید کننده این نتیجه می‌باشد.

چالش زیست محیطی با وزن ۰/۰۹۲ در اولویت پنجم قرار گرفت. نتایج تحقیقات میانی و کرمی دهکردی (Miani & Karami Dehkordi, 2021) و مطیعی لنگرودی و همکاران (Motiei Langeroudi et al., 2019) در این راستا می‌باشد.

چالش قانون گذاری و سیاست گذاری با وزن ۰/۰۷۲ در اولویت ششم قرار گرفت. نتیجه تحقیق ریاحی (Riyahi, 2020) در این راستا می باشد.
 نرخ ناسازگاری برابر با ۰/۰۶

نمودار ۲. وزن و اولویت بندی نهایی چالش های معیشت پایدار روستایی در شهرستان دزفول
 تحلیل حساسیت

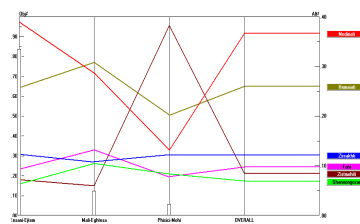
در این تحقیق، تحلیل حساسیت ابزاری است برای مقایسه حساسیت چالش ها نسبت به تغییر در معیارهاست. در این قسمت، تغییر در اولویت بندی چالش ها نسبت به تغییرات وزن معیارها مشخص می گردد. تحلیل حساسیت بر اساس روش هایی از جمله پویا^۱، کارایی^۲، گرادیانی^۳، سر به سر^۴ و روش دو بعدی^۵ اجرا می شود. در ادامه از روش کارایی استفاده شده است و با تغییراتی در وزن معیارها اثر آن بر چالش ها بیان گردیده است.

تحلیل حساسیت با روش کارایی

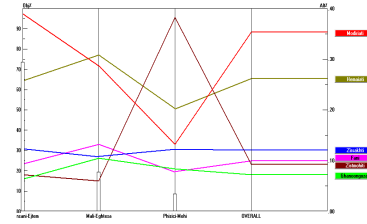
در تحلیل حساسیت با استفاده از روش کارایی، معیارها روی محور افقی و گزیدارها (چالش ها) روی محور عمودی نشان داده شدند. تقاطع خطوط گزینه ها با خطوط عمودی مربوط به معیارها، وزن هر گزیدار را در مورد آن معیار نشان می دهد (نمودار ۳ تا ۶). بر اساس نتایج

1. Dynamic
2. Performance
3. Gradient
4. Head to head
5. Two dimensional

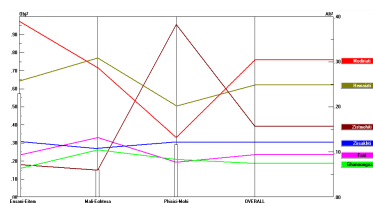
حاصل، با تغییرات ۲۰ درصدی انجام شده در معیار های انسانی-اجتماعی و مالی-اقتصادی تغییر در اولویت بندی چالش ها ایجاد نشد. اما با ۲۰ درصد تغییر در معیار فیزیکی و محیطی جایگاه چالش زیست محیطی از پنجم به سوم تغییر کرد. این موضوع بیانگر این است که چالش زیست محیطی نسبت به تغییر در معیار فیزیکی-محیطی دارای حساسیت می باشد.

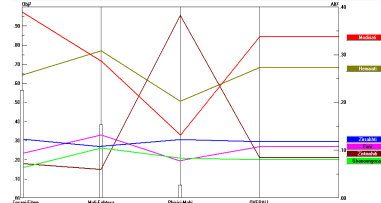
نمودار ۴. اولویت بندی نهایی چالش های معیشت پایدار روستایی در حالت ۲۰ درصد تغییر در معیار انسانی-اجتماعی

نمودار ۳. اولویت بندی نهایی چالش های معیشت پایدار روستایی در حالت بدون تغییر در معیارها

نمودار ۶. اولویت بندی نهایی چالش های معیشت پایدار روستایی در حالت ۲۰ درصد تغییر در معیار فیزیکی-محیطی

نمودار ۵. اولویت بندی نهایی چالش های معیشت پایدار روستایی در حالت ۲۰ درصد تغییر در معیار مالی-اقتصادی

نتیجه گیری و پیشنهادها

چالش هایی که در سال های اخیر توسعه روستایی را با مخاطره مواجه کرده است مسأله ناپایداری زیست محیطی، بی ثباتی اجتماعی روستایی، مهاجرت، بیکاری، مشکلات اقتصادی، کمبود نهاده ها و مشکلات بازار بوده است. رسیدن به توسعه پایدار روستایی نیازمند حرکت سریع از الگوهای معیشتی سنتی به الگوهای معیشتی پایدار در جامعه روستایی است که متناسب با نیازهای جامعه امروزی باشند. چالش های معیشت پایدار روستایی نقش مؤثری در بی ثباتی اجتماعی و اقتصادی در سطح روستاها ایجاد می کند. در این پژوهش چالش های عمده موجود در

زمینه معیشت پایدار روستایی در سطح شهرستان دزفول با روش‌های کیفی اکتشافی شناسایی شدند و از طریق روش تحلیل سلسله مراتبی مورد اولویت بندی قرار گرفتند.

اولویت اول، چالش مدیریتی و برنامه‌ریزی تعیین شد. با برگزاری جلسات متعدد طوفان اندیشه با خبرگان به منظور کاهش چالش مذکور مواردی پیشنهاد شد که می‌تواند مورد توجه برنامه‌ریزان توسعه روستایی در منطقه مورد مطالعه قرار گیرد. مهمترین این موارد عبارتند از: مطالعات مدیریتی و اجرایی در زمینه مدیریت بهینه اراضی منطقه و طراحی الگوی کشت مناسب، مدیریت و برنامه‌ریزی تحقیقات پایدار متناسب با شرایط منطقه و برنامه‌ریزی برنامه‌های آموزشی و ترویجی با محتوای کشاورزی پایدار و متناسب با شرایط منطقه در راستای بهبود معیشت پایدار، برنامه‌ریزی برنامه‌های منظم آموزشی، تخصصی و ترویجی برای کشاورزان و کارشناسان، ارزیابی مشارکتی نیازهای آموزشی کشاورزان در زمینه پایداری و فرهنگ‌سازی لازم برای استفاده از محصولات کشاورزی پایدار. اولویت دوم، چالش مالی و اقتصادی تعیین شد که پیشنهادهای ارائه شده برای کاهش چالش مذکور شامل: گسترش پوشش بیمه‌ای محصولات کشاورزی، افزایش حمایت‌های تسهیلاتی، کاهش بروکراسی‌های اداری ارائه تسهیلات، بهبود پشتیبانی‌های اطلاعاتی و دانشی بود. اولویت سوم، چالش زیرساختی بود. با برگزاری جلسات طوفان اندیشه با خبرگان به منظور کاهش چالش مذکور مواردی پیشنهاد شد که شامل ایجاد زیرساخت‌های بازار مناسب برای محصولات با رویکرد پایدار و ارگانیک، ایجاد صنایع تبدیلی و بسته‌بندی مناسب برای افزایش ارزش افزوده، ایجاد زیرساخت‌های آموزشی لازم در روستاها به منظور اجرای برنامه‌های آموزشی و ترویجی و ایجاد زیرساخت‌های فیزیکی و تجهیزات لازم برای توسعه محصولات کشاورزی پایدار بود. اولویت چهارم، چالش آموزشی و انسانی بود که پیشنهادهای ارائه شده برای کاهش چالش مذکور شامل: ارزیابی نیازهای فناورانه جامعه روستایی، استفاده از روش‌های مشارکتی برای ارزیابی فناورانه، اشاعه تکنولوژی‌ها متناسب با نیاز جامعه روستایی، توجه به شاخص‌های تکنولوژی مناسب نظیر موجود بودن، در دسترس بودن و به صرفه بودن در اشاعه آن و ارتقای دانش فنی بهره‌برداران بود. چالش زیست محیطی در اولویت پنجم قرار گرفت. بنابراین توصیه می‌شود در اجرای کلیه طرح‌های کشاورزی پیوست‌های زیست محیطی در نظر گرفته شود، از نهاده‌های شیمیایی به نحو مطلوب استفاده شود، استفاده از نهاده‌های داخلی به جای نهاده‌های خارجی مورد توجه قرار گیرد، استفاده از ماشین‌آلات کشاورزی که فرسایش خاک را به حداقل می‌رساند تأکید شود و از تغییر کاربری اراضی کشاورزی جلوگیری شود. چالش قانون‌گذاری در اولویت ششم قرار گرفت. با توجه به ارزیابی انجام شده و اجماع نظر حاصل، توصیه می‌شود که نهادینه‌سازی اصول، مبانی و راهبردهای کشاورزی پایدار، شفاف‌سازی قوانین بیمه، سیاست مدیریت ریسک قیمت در محصولات

کشاورزی منطقه، توجه لازم به قوانین حفاظت از محیط‌زیست و سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی لازم و مناسب برای کشاورزی پایدار مورد توجه قرار گیرد. مهمترین کاربرد پژوهش حاضر این است که با رفع چالش‌های شناسایی شده، فضای مناسبی برای توسعه معیشت پایدار روستایی در منطقه مورد مطالعه فراهم شود. شناسایی استراتژی‌ها برای غلبه بر چالش‌های شناسایی شده، یکی از مهم‌ترین جهت‌گیری‌ها برای تحقیقات آینده است.

منابع:

- 1- Angelsen A., P. Jagger, R. Babigumira, B. Belcher, N. J. Hogarth, S. Bauch, J. Borner, C. Smith-Hall, and S. Wunder. (2014). Environmental income and rural livelihoods: a global-comparative analysis. *World Development*, 64, 134-156.
- 2- Asghari Lafmejani, S., & Eizadi, A. (2017). Analysis of the role of strategic products in sustainable rural livelihoods (Case study: saffron production in the Roshtkhar rural district). *Saffron Agronomy and Technology*, 5(3), 273-293. doi: 10.22048/jsat.2017.46917.1135. [In Persian].
- 3- Badko, B., Ghasemi Siani, M., Ranjbaraki, A., Shambiyati, M.H., Shakiba, A. (2020). Assessing the livelihood capital of mountainous villages with a sustainable livelihood approach (Case study: Kouhshah Rural District, Ahmadi District - Hormozgan). *Journal of Geographical Studies of Mountainous Areas*, 1(3) :53-65. [In Persian].
- 4- Berchoux, T., Watmough, G.R., Amoako Johnson, F. (2019). Collective influence of household and community capitals on agricultural employment as a measure of rural poverty in the Mahanadi Delta, India. *Ambio*, 49, 281-298. <https://doi.org/10.1007/s13280-019-01150-9>
- 5- Darban Astane, A., Motiei Langeroudi, S. H., & Ghasemi, F. (2018). Factors affecting the livelihood of farmers: a case study of Shazand county. *Journal of Rural Research*, 9(2), 324-337. doi: 10.22059/jrur.2018.241568.1165 [In Persian].
- 6- Department for International Development (DFID). (1999). *Sustainable livelihoods guidance sheets*. London, UK: DFID.
- 7- Feali, S., Pezeshki Rad, G., Sedighi, H., Shahbazi, E., & Ghoreish Abhari, S. J. (2015). External factors affecting the Iranian Agricultural Extension System (IAES) by 2025. *Iranian Journal of Agricultural Economics and Development Research*, 46(1), 157-166. doi: 10.22059/ijaedr.2015.54488. [In Persian].
- 8- Fikir, D., Tadesse, W., and Gure, A. (2016). Economic contribution to local livelihoods and households dependency on dry land forest products in Hammer District, Southeastern Ethiopia, *International Journal of Forestry Research*, 2016, Article ID 5474680, <https://doi.org/10.1155/2016/5474680>
- 9- Forouzani, M., & Mardani Najafabadi, M. (2021). Ranking of entrepreneurial enterprises in rural areas of Dezful county. *Journal of Entrepreneurial Strategies in Agriculture*, 7 (14) :43-56. [In Persian].
- 10- Habibi, S., & Salehi, S. (2023). Analysis of obstacles to the rural environment sustainability with an emphasis on economic and management contexts: A Grounded Theory (Case study: Tavalesh villages). *Space Economy & Rural Development*, 11 (42) :76-47. [In Persian].

11-Isapareh, K. (2015). *Assessment of household food insecurity in rural areas of Dezful city*, Master's thesis, Ministry of Science, Research and Technology - Ramin Khuzestan University of Agriculture and Natural Resources - Faculty of Agriculture and Natural Resources. [In Persian].

12-Izadi, N., & Yaghoubi Farani, A. (2017). Identification of the functions of organizations in a pluralistic extension system for Iran's rural development. *Rural Development Strategies*, 4(1), 3-20. doi: 10.22048/rdsj.2017.51518.1531. [In Persian].

13-Javan, F., Afrakhteh, H., & Riyahi, V. (2018). Investigation of the potentials and obstacles for diversifying livelihood leading to sustainable rural development (Case Study: Rezvanshahr County). *Journal of Research and Rural Planning*, 6(4), 91-106. doi: 10.22067/jrrp.v6i4.59772 [In Persian].

14-Kamawi, J.M., Chirwa, P.W.C., Graz, F.P., Manda, S.O.M., Mosimance, A.W. & Katsh., C. (2018). Livelihood activities and skills in rural areas of the Zambezi region, Namibia: Implications for policy and poverty reduction. African journal of food, agriculture. *Nutrition and development*, 18(1). 13074- 13094. DOI: 10.18697/ajfand.81.16640.

15- Khaeiz, M. (2018). Khuzestan is on the first platform of the country in terms of soil erosion, Young Journalists Club, code 7235492, Available at: yun.ir/7m3wc (Retrieved at: 20 Nov 2022). [In Persian].

16-Koocheki, A., Nassiri Mahallati, M., Moradei, R., Mansoori, H. (2014). Assessing sustainable agriculture development status in iran and offering of sustainability approaches. *Journal of Agricultural Science and Sustainable Production*, 23(4), 179-197. [In Persian].

17-Lan, X., Zhang, Q., Xue, H., Liang, H., Wang, B., Wang, W. (2021). Linking sustainable livelihoods with sustainable grassland use and conservation: A case study from rural households in a semi-arid grassland area, China, *Land Use Policy*, 101, 105186, ISSN 0264-8377.

18-Miani, A., & Karami Dehkordi, M. (2021). Qualitative deepening of sustainable livelihoods in rural areas using ATLAS-ti software (Case study: Northern villages of andar District, Ghazni province in Afghanistan). *The Journal of Spatial Planning*, 25 (3) :119-145. [In Persian].

19-Mohammadi, A., Omidi Naajafabadi, M., & Poursaeed, A. (2021). Designing a sustainable rural livelihood paradigm with emphasis on the human geography. *Journal of Rural Research*, 12(1), 194-209. doi: 10.22059/jrur.2021.315672.1593. [In Persian].

20-Mohammadi, S., Moradi, S., & Rashidi, Z. (2017). The effects of tourism on the sustainable livelihood of rural households, from the perspective of the host community Case study: Oraman district (Sarovabad city). *Geography*, 15(52), 121-136. [In Persian].

21-Mohammadimehr, S., Karimi, S., & Hosseini, S. M. (2022). Assessing the sustainable livelihood levels of rural communities (Case Study: Oramanat Tourist Area). *Journal of Rural Research*, 13(2), 332-347. doi: 10.22059/jrur.2022.333541.1695. [In Persian].

22-Montazeri, A., Sahneh, B., & Ghanghermeh, A. (2021). The role of water resources management in the sustainable livelihood of rural households (Case Study: Northern and Southern Mazraeh of Aq Qala Township). *Spatial Planning*, 11(1), 67-86. doi: 10.22108/sppl.2020.122008.1478. [In Persian].

- 23-Moridosadat, P., & Roknoddin Eftekhari, A. (2018a). Strategic analysis of sustainable agriculture with entrepreneurial approach (Case Study: Khuzestan Province). *Regional Planning*, 8(30), 31-50. [In Persian].
- 24-Moridosadat, P., Roknoddin Eftekhari, A. (2018b). Evaluating sustainable agriculture development with an entrepreneurial approach (Case Study: Khuzestan Province). *The Journal of Spatial Planning*, 22 (3) :80-111. [In Persian].
- 25-Motiei Langeroudi, S. H., Riyahi, V., Halalian, H., & Ahmadi, A. (2019). Analysis of levels sustainable livelihoods of villagers (case study of villages in Saqez city). *Rural Development Strategies*, 6(1), 3-19. doi: 10.22048/rdsj.2019.140559.1747. [In Persian].
- 26-Nasrnia, F and Ashktorab, N. (2021). Sustainable livelihood framework-based assessment of drought resilience patterns of rural households of Bakhtegan basin, Iran. *Ecological Indicators*, 128, 107817, ISSN 1470-160X.
- 27-Nourozi, M., & Hayati, D. (2015). Factors affecting sustainable rural livelihoods as perceived by farmers in Kermanshah Province. *Iranian Agricultural Extension and Education Journal*, 11(1), 127-144.
- 28-Riyahi, M. (2020). Challenges of rural rights in agricultural water (looking at the agricultural water project of Barmayoon Village in Kohgiluyeh and Boyer Ahmad Province). *Water Management in Agriculture*, 6(2), 155-176. [In Persian].
- 29-Sajasi Gheydari, H., Sadeghloo, T., & Palooj, M. (2018). Prioritizing the development of rural sustainable subsistence with an integrated SWOT-TOPSIS-Fuzzy Model: *Village and Development*, 16(2), 85-110. doi: 10.30490/rvt.2018.59284. [In Persian].
- 30-Serrat, O. (2017). The sustainable livelihoods approach. *Knowledge Solutions*. Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-10-0983-9_5
- 31-Sharifinia, Z. (2021). Analysis of factors affecting livelihood sustainability in rural areas of Sari County. *Space Economy & Rural Development*, 10 (35) :213-236. [In Persian].
- 32-Su, D., Ben, W., Strobel, B. W., Qiang, Z. (2021). Impacts of wastewater treatment plant upgrades on the distribution and risks of pharmaceuticals in receiving rivers, *Journal of Hazardous Materials*, 406, Article 124331.
- 33-Vahdati, K., & Sarikhani, S. (2020). An overview of sustainable agriculture development in Iran and in the World. *Strategic Research Journal of Agricultural Sciences and Natural Resources*, 5(1), 19-32.
- 34-Veisi, F., & Nikkhah, C. (2019). Analysis of the role of tourism in sustainable livelihoods of rural households, Case Study: Oraman district in Sarvabad county. *Geography and Planning*, 22(66), 329-348.
- 35-You, H and Zhang, X. (2017). Sustainable livelihoods and rural sustainability in China: Ecologically secure, economically efficient or socially equitable? *Resources, Conservation and Recycling*, 120, 1-13.

Identifying and prioritizing the challenges of sustainable livelihood of rural communities in Dezful Township

A. Ghasepipour¹, A. R. Ommani^{1*}, A. Noorollah Noorivandi¹

Abstract

Sustainability of rural livelihood is one of the pillars of sustainable rural development. Paying attention to the challenges facing sustainable rural livelihoods and trying to manage them paves the way for sustainable development. The purpose of this research was to identify and prioritize the challenges of sustainable rural livelihood in Dezful township. This research is applied in terms of its purpose, and in terms of research method, it is a description of the non-experimental type of research. To identify the challenge, criteria and sub-criteria, content and exploratory analysis was used using qualitative methods of semi-structured interview and brainstorming technique. The process of fuzzy hierarchical analysis with pairwise comparisons was used to prioritize challenges according to sub-criteria. Based on the final prioritization, these challenges are: management and planning challenge, infrastructural challenge, technical and technological challenge, environmental challenge and legislative challenge. At the end, operational solutions were presented to manage the identified challenges. By solving the identified challenges, a suitable environment will be provided for the development of sustainable rural livelihood in the study area.

Key words: Sustainable development, rural household, rural poverty, management challenge

---

¹ Department of Agricultural Extension and Education, Shoushtar Branch, Islamic Azad University, Shoushtar, Iran

*Corresponding author e-mail: arommani@iau.ac.ir, <https://orcid.org/0000-0003-1744-6968>